

REPORTAGE. Blind zijn is moeilijker in de visuele maatschappij

Hoe ver staan we van het beeld dat Bruegel ophing over blinden en slechtzienden?

Op de plaats waar Bruegel zijn 'Parabel' schilderde: Liliane, Herman, Ilse Peeters met haar hond en Ilse Dupont met de witte stok, tweede van rechts is de historicus Ben Wuyts.

© BDW

Bruegel schilderde blinden als sukkelaars die samen in de gracht belanden. Is dat nog altijd de manier waarop blinde mensen worden gezien? Hoe ervaren ze dat zelf?

IN Sint-Anna-Pede, een heuvelachtig dorp in het Pajottenland, staat het kerkje dat op verscheidene schilderijen van Pieter Bruegel de Oude prijkt. Ook op *De parabel van de blinden* : een tafereel waarin een vijftal mensen over zichzelf en elkaar struikelt en ten slotte in de gracht belandt. De organisatoren van het Bruegeljaar hebben in de schaduw van het kerkje een reproductie van *De parabel* geplaatst.

En ook al is het schilderij door Bruegel bedoeld als allegorie op de samenleving van zijn tijd, hij gebruikte toch maar het beeld van de zielige blinde. „Het is een beetje denigrerend voor ons”, meent Ilse Dupont (38) uit Wilrijk. Ze is blind vanaf haar geboorte.

Blindenzorg Licht en Liefde heeft haar en nog drie blinde mensen uitgenodigd voor een gesprek over beeldvorming. Zo is er **Ilse Peeters** (34) uit Kortenberg, die haar zicht langzaam verloren is en nu alleen nog vage vlekken ziet. Sinds zes maanden heeft ze een geleidehond. „Wel fijn”, zegt ze. „Hij is een grote hulp en nu spreken wildvreemden mij over mijn hond aan. Dat is fijner dan altijd over mijn handicap te moeten vertellen.”

Ilse Dupont vindt dat herkenbaar: „Laatst stond ik op de bus te wachten en een vrouw begon mij uit te horen: of ik dat al had vanaf mijn geboorte? En of ik een vriend had of getrouwd was, *neen zeker?* Ik kon mij niet inhouden: zulke vragen stelde ze toch zeker niet aan andere

mensen die ze voor het eerst ontmoette? Bovendien zijn wij zoveel meer dan onze handicap. Blind zijn is niet de kern van mijn bestaan. Maar ik moet er altijd moeite voor doen om dat tot anderen te laten doordringen."

Nog op de afspraak zijn Herman Caulier, ook blind geworden, en zijn vrouw Liliane Steyaert, slechtziend, uit Oostakker. „Je vraagt soms iemand mee op café voor de gezelligheid en ze denken dat je vervoer zoekt", zegt Herman. „Als wij iets vragen, denken ze altijd eerst dat we zorg nodig hebben."

Herman redt zich prima: hij werkt voor een grote bank en is ambassadeur voor Blindenzorg Licht en Liefde. Hij neemt vaak de trein naar Brussel, ook 's zondags voor een concert in Bozar bijvoorbeeld. „Medepassagiers vragen dan al snel wat ik in Brussel ga doen. Alsof iemand als ik niets in de stad kan aanvangen. Ik ben het al gewend. Ik vraag gelijk wat zij in Brussel van plan zijn."

HET beeld van de zielige blinde is eeuwenoud. De historicus Ben Wuyts, nu docent aan de Arteveldehogeschool in Gent maar vroeger jarenlang aan het werk in een school voor motorisch en meervoudig gehandicapte kinderen, weet er alles van. Hij schreef het boek *Over narren, kreupelen, doven en blinden* (uitg. Davidsfonds).

„Er bestaan twee archetypische beelden over blinden en slechtzienden", zegt Wuyts. „Aan de ene kant het beeld van de sukkelaar, wiens handicap het gevolg is van zonde of schuld. Blind-zijn als een straf van god. Blinden werden gezien als minderwaardig en hulpeloos. Ze konden maar overleven door te bedelen of door met zichzelf te laten spotten."

„Er is een verhaal uit 1425 over een cafébaas die vier blinden in een afgesloten wei stopt, samen met een vet varken. Hij geeft ze ieder een knuppel: wie het varken kan doodslaan, mag het hebben. En natuurlijk kloppen ze op elkaar en daar beleven de toeschouwers veel plezier aan. Een beetje zoals rijke burgers uit Bruegels tijd plezier beleefden aan zijn schilderijen van bedelaars en sukkelaars."

Het andere archetype is dat van de blinde ziener, de profeet. Wuyts: „Ook een beeld dat al uit de Oudheid stamt. Het idee is dat wie niet afgeleid wordt door visuele prikkels, meer naar de diepte kan gaan. Zo iemand moet wel speciale gaven hebben." Hij voegt eraan toe: „Wat mij altijd heeft bevreemd, is dat deze blinde mens altijd geboren blijkt in de betere kringen. Hoe men naar blinden keek, was dus ook altijd een kwestie van sociale klasse."

Het verhaal van de bijzondere gaven doet Ilse Dupont denken aan het idee dat minister Patrick Dewael (VLD) onlangs lanceerde om blinde agenten aan te werven „omdat die beter horen". Ze zegt: „Ik ben daarover geïnterviewd op de radio. Ik heb die speciale talenten niet. Wat ik wel geloof, is dat we beter leren luisteren. Maar ik heb geen aangeboren scherper gehoor. Ik ben er alleen wat meer op getraind".

Ze moet lachen: „Sinds dat radio-interview ben ik er al ontzettend vaak over aangesproken. De mensen vragen dan of ik al bij de politie werk en voegen eraan toe dat ik daar toch zinvol maatschappelijk werk zou kunnen doen. Ik moét bijna bij de politie gaan, ook al interesseert het me niet."

Ilse Dupont is opgeleid tot telefoniste, maar ook dat interesseert haar niet. „Het is de klassieke opleiding voor mensen die blind zijn." Ze heeft op dit moment geen baan. „Ik zou het liefste

werken in het pastoraal werk. Ik heb dat vroeger nog gedaan en ik geef geregeld bezinningen voor groepen jonge mensen. Ik doe veel vrijwilligerswerk."

Jan De Smedt, Netwerk-directeur van Blindenzorg Licht en Liefde, stipt aan dat het jammer is dat vrijwilligerswerk zo ondergewaardeerd wordt: „Ik ontmoet veel blinde en slechtziende mensen met grote mogelijkheden. Zij zouden de kans moeten krijgen om een zeker inkomen dat ze van de overheid krijgen te combineren met verdiensten uit hun vrijwilligerswerk. Het statuut voor vrijwilligers heeft ons honger gegeven naar méér."

Ilse Peeters heeft wel een betaalde baan, als onthaalbediende in de hogeschool Sint-Lukas in Brussel. Haar werkgever voert met de hulp van het Vlaams Fonds aanpassingen door om haar handicap te compenseren. Zo wordt binnenkort de telefooncentrale aangepast. Ilse werkt er graag. Soms zelfs alleen, als haar directe collega's met vakantie zijn.

„Ik heb zelf geen kinderen, dus ik hoef niet zo nodig vrij tijdens schoolvakanties. Mijn collega's waren eerst ten zeerste verontrust: hoe kon ik alleen voor het onthaal instaan? Ze dachten dat de directeur mij ertoe dwong. Maar ik wilde het zelf. Ik kan dat best aan, en ik werk trouwens graag eens alleen."

Herman werkt in het facilitair bedrijf van een grote bank in Brussel: „Wij doen dienstverlening naar vergaderingen en ook het gebouwenbeheer. Mijn directe chef was er niet gerust op toen ik zijn dienst kwam versterken. Zijn chef heeft hem moeten overtuigen. Ze hebben de taakverdeling zo aangepast dat ik bepaalde zaken niet hoef te doen. Al mijn werk vind ik op de computer terug. Met een braileregels is dat goed te doen."

VROEGER was de maatschappij niet aangepast, blinde en slechtziende personen kwamen amper buiten. Nu is er al verbetering merkbaar. Wat moet er nog gebeuren?

Liliane is er snel bij: „Ze zouden de trottoirs in Oostakker kunnen verbeteren. Die liggen er niet zo goed meer bij."

Haar man, Herman, is als blindenambassadeur gespecialiseerd in de aanpassing van infrastructuur. Soms komt hij op verkeerspunten die helemaal zijn aangepast aan rolstoelgebruikers: „Daar is elke verhoging weg. Voor ons, blinden, is dat een ramp. We weten niet meer of we op de weg of op het voetpad lopen. Noppentegels zijn dan absoluut noodzakelijk."

Vroeger, in zijn jonge jaren, is hij eens letterlijk in een put gevallen. „Ik was toen nog slechtziend, een redelijk goede slechtziende. Een blinde vriend wilde te voet naar huis en ik bood aan hem te vergezellen. Ineens stapten we vooruit waar geen trottoir meer was: we vielen in een diepe put. Niets gebroken nee. Ik heb mijn kameraad omhoog kunnen duwen en hij heeft mij eruit getrokken." Hij kan er nu wel om lachen.

Ilse Peeters heeft het ook meegemaakt: op weg naar haar werk zakte ze tot haar middel in een opengewerkte straat. „Toen kwam ik helemaal vies op school aan. Wij zouden in feite altijd schone kleren moeten meenemen."

„Ja, als er ergens werken zijn, ben je *gescharreld* ", beaamt Ilse Dupont. „Ik ben onlangs tegen een kraan gelopen. Het ding raakte mij op mondhoogte en het was nogal geolied. Ik heb

de hele dag een vieze smaak in mijn mond gehad. Zo'n obstakel kan ik met mijn stok natuurlijk niet voelen."

Jan De Smedt van Licht en Liefde vindt dat de beleidsmakers nog meer inspanningen kunnen doen: „Een put met paaltjes en een lint eromheen: dat zie je nog in Vlaanderen. En dat is voor blinden en slechtzienden echt niet te doen. Sowieso moet men er bij werken over waken dat er toch minstens vrije doorgang is voor een heel lichaam."

„Men doet veel voor blinden, maar praat te weinig met ze. En als men iets doet, bijvoorbeeld een project toegankelijk maken op Open Monumentendag, dan zijn de organisatoren vaak ontgoocheld dat er zo weinig blinde mensen op afkomen. Wij vragen niet om dure, eenmalige projecten, maar om meer toegankelijkheid in alle aspecten van het dagelijkse leven."

Op dat vlak verandert er volgens **Ilse Peeters** de jongste jaren meer ten kwade dan ten goede. „Er zijn nu meer en meer bankautomaten met touchscreen. Die zijn voor ons niet meer toegankelijk. Wij moeten voelbare knoppen hebben. Tot voor kort waren alle bankautomaten met drukknoppen, en zeg nu zelf, was dat voor u slechter? Voor ons was het beter."

Herman beaamt: „Wij leven hier in een heel ontwikkeld land, en Roemenië hinkt zogezegd ver achterop. Maar ik heb daar bankautomaten gezien met spraak. Als het daar kan, waarom hier dan niet? Het is een kwestie van rekening met ons te houden, van democratie."

Ilse geeft nog een voorbeeld: „Ik vrees de dag dat mijn wasmachine het begeeft. Nieuwe machines hebben geen voelbare knoppen meer. Een heleboel dagelijkse dingen worden digitaal en dat is niet goed. Mijn thermostaat bijvoorbeeld. Ik kan die wel aanzetten, maar ik weet niet hoe warm hij staat. Soms zet ik hem dus per abuis op 26 graden, en dan moet ik alle verwarmingskranen uitdraaien als ik voel dat het te warm wordt. Een gekke situatie."

„Ook de evolutie in de supermarkten verontrust mij: je moet alles zelf in zakjes doen, niemand die nog helpt. Je kunt er nu zelfs brood kopen, maar je moet het zelf snijden en verpakken. Vroeger waren er in mijn gemeente, Kortenberg, wel vijf bakkerijen. Die zijn nu verdwenen. Jammer, want ik ging er graag: je kon er een praatje slaan en ze gaven je wat je vroeg. Ik denk dat oude mensen dat ook graag hadden. Wat goed is voor ons, is goed voor veel mensen."

En kijk, dat vinden de anderen mooi gezegd: „Wij sluiten ons daarbij aan."

CONCLUSIE? Ilse Peeters: „De samenleving wordt almaar visueler, en dat is in ons nadeel. Er is nog nooit zoveel gecommuniceerd als nu, maar het gebeurt niet meer verbaal. Alles is nu beeld. Zien wordt in een visuele maatschappij almaar waardevoller. Ik denk zelfs dat doven het nu makkelijker hebben dan wij."

Van onze redactrice Veerle Beel